
J. Jorem og medarbeidere svarer

KOMMENTAR

JACOB JOREM

jacob.jorem@medisin.uio.no

Jacob Jorem er konstituert overlege i psykiatri, jurist og forsker ved Senter for medisinsk etikk, Universitetet i Oslo.

JØRGEN DAHLBERG

REIDAR PEDERSEN

Ingen av forfatterne har oppgitt noen interessekonflikter.

Takk for innsendt kommentar til kronikken vår. Vaksinerings av pasienter hvor det er tvil knyttet til samtykkekompetanse er ofte krevende. Dette vil særlig gjelde sårbare pasienter, som det er viktig å ivareta rettighetene til. Under koronapandemien kommer slike spørsmål på spissen.

Tilfellet du refererer til synes sammensatt, og det er vanskelig for oss å ta konkret stilling til det. Mer generelt kan vi si at forebygging og behandling av smittsomme sykdommer som hovedregel alltid kan gagne både den enkelte og andre. Hva som er viktigst vil variere avhengig av blant annet tiltakets og sykdommens karakter og den enkelte pasient. Disse momentene vil også ha betydning for forholdsmessighetsvurderingen man må foreta dersom pasienten motsetter seg helsehjelpen.

Grensegangen mellom barnets rett og foreldreansvaret kan i noen tilfeller være uklar. Det kan også være vanskelig å skille mellom oppdragelse og tvang (1).

Spørsmål om samtykkekompetanse kan grovt sett deles i to kategorier: *ervert* av samtykkekompetanse etter alder (pasient- og brukerrettighetsloven § 4 - 3 første ledd) og *bortfall* av samtykkekompetanse som følge av sykdom (pasient- og brukerrettighetsloven § 4 - 3 andre ledd) (2).

Hovedregelen er at pasienten selv er samtykkekompetent fra 16 års alder. Et slikt ervert av samtykkekompetanse følger likevel ikke en absolutt aldersgrense, som vi ikke skal gå nærmere inn på her.

I tilfeller hvor pasienten ikke er helserettslig myndig (altså barn og ungdom som ikke har ervervet samtykkekompetanse) er det foreldrene eller andre som har foreldreansvaret som treffer avgjørelsen om vaksinerings.

Spørsmålet om vaksinasjon av barn som yter motstand er derimot mer sammensatt. Dessverre er ikke det generelle regelverket tydelig utformet, og vi kjenner ikke til at spørsmålet er blitt konkret behandlet i gjeldende lovverk. I utredning til ny tvangsbegrensningslov har utvalget uttrykt at slike typetilfeller ikke uten videre bør innbefatte den rettslige forståelsen av motstand «... med den konsekvens at offentlig saksbehandling utløses» (3). Det er rimelig å legge til grunn at dette stort sett også er den praktiske forståelsen der barnevaksinasjon administreres.

Mer generelt har Helsedirektoratet skrevet en bemerkning om tvangsbruk overfor barn under 16 år som motsetter seg helsehjelp ved somatisk sykdom og skade. Denne bemerkningen synliggjør noen av de krevende vurderingene man må gjøre i slike situasjoner (4). Der pekes det blant annet på at det må gjøres en konkret vurdering av hvorvidt helsehjelpen fremstår «...berettiget og forsvarlig og til barnets beste i den aktuelle situasjon, og ikke minst om slik tvang kan forsvares i lys av plikten til å gi barnet «omsorgsfull hjelp»».

Når pasienten er over 16 år kommer imidlertid pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 4 A til anvendelse slik vi beskriver i kronikken. Kapittel 4 A inneholder blant annet detaljerte vilkår for beslutning om helsehjelp med tvang. I slike tilfeller er både adgang (materielle vilkår) og fremgangsmåte (prosessuelle vilkår) tydelig regulert. Det er altså et klart skille i den formelle beslutningsprosedyren der pasienten er over 16 år.

I dette svaret har vi prøvd å beskrive gjeldende lovverk om spørsmålet om vaksinerings av barn. I tråd med vår kommentar i kronikken er lovverket også for dette tilfellet fragmentarisk og lite tilgjengelig. Hvordan lovverket burde vært er derimot et annet spørsmål.

LITTERATUR

1. Snoek JE. Tvang i psykisk helsevern for barn og unge: Om omsorg, grensesetting og tvang. Michael 2017; 14: Supplement 20, 41–50. <https://www.michaeljournal.no/i/2017/04/3-Barne-og-ungdomspsykiatri> Lest 25.4.2021.
2. LOV-1999-07-02-63. Lov om pasient- og brukerrettigheter (pasient- og brukerrettighetsloven). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-63> Lest 25.4.2021.
3. NOU 2019:14. Tvangsbegrensningsloven. Forslag til felles regler om tvang og inngrep uten samtykke i helse- og omsorgstjenesten. Kapittel 30, side 717, første kolonne. <https://www.regjeringen.no/contentassets/78974ebb760a412cb646611ad2e57b9d/no/pdfs/nou20192019001400oddpdfs.pdf> Lest 25.4.2021
4. Helsedirektoratet. Tvangsbruk overfor barn under 16 år som motsetter seg helsehjelp ved somatisk sykdom og skade.

https://www.helsedirektoratet.no/tema/pasient-og-brukerrettighetsloven/Tvangsbruk%20overfor%20barn%20under%2016%20%C3%A5r%20som%20motsetter%20seg%20helsehjelp%20ved%20somatisk%20sykdom%20og%20skade%202018.pdf/_/attachment/inline/5858026b-6a0e-4fb1-ab13-22f516c3103e:6d4801f142d059db9745bef1d65f877dfc8b8fce/Tvangsbruk%20overfor%20barn%20under%2016%20%C3%A5r%20som%20motsetter%20seg%20helsehjelp%20ved%20somatisk%20sykdom%20og%20skade%202018.pdf Lest 27.4.2021.

Publisert: 7. juni 2021. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.21.0400

Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 25. mars 2026.